

تصویر سازی کتب درسی

(بزرگسالان بیسواد)

تألیف: اللهیار خوشبختی

با راهنمایی

دکتر کامران افشار مهاجر

۱۳۹۲

سرشناسه	: خوشبختی، اللهیار، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: تصویر سازی کتب درسی بزرگسالان بیسواد / تالیف اللهیار خوشبختی؛ با راهنمایی کامران افشار مهاجر.
مشخصات نشر	: تهران: هنر نوین مهرآرنگ، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۹۴ ص.: مصور، نمودار.
شابک	: ۸۰۰۰۰ ریال : ۹-۴-۹۳۰۵۰-۶۰۰-۹۷۸۰۶۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: تصویرگری کتاب -- ایران
موضوع	: آموزش بزرگسالان
موضوع	: سوادآموزی-- ایران
شناسه افزوده	: افش از مه آج ر، ک امران ، ۱۳۳۱ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ت۶/خ۹۶۰/NC۹۶۰
رده بندی دیویی	: ۷۴۱/۶۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۳۷۲۳۸۰

شناسنامه کتاب

نام کتاب: تصویر سازی کتب درسی (بزرگسالان بیسواد)

مؤلف : اللهیار خوشبختی

طراح جلد و صفحه آرا : اللهیار خوشبختی

ناشر : موسسه فرهنگی هنری هنر نوین مهرآرنگ

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۳۹۲

شمارگان: ۲۰۰

قیمت : ۸۰۰۰۰ ریال

شابک : ۹-۴-۹۳۰۵۰-۶۰۰-۹۷۸۰۶۰۰۰

نشانی ناشر: تهران - بلوار کشاورز بین جمالزاده و کارگر - پلاک ۳۲۲

طبقه سوم واحد ۴ - تلفن : ۶۶۹۲۲۵۹۰

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۸
فصل اول	۱۷
تصویر و بزرگسال	۱۷
تصویر چیست و تصویر گر کیست؟	۱۸
کیفیت تصویر (۱) ترکیب بندی	۲۱
کیفیت تصویر (۲) رنگ	۲۴
کیفیت تصویر (۳) تکنیک	۲۷
کاربرد گرافیکی رنگ و جنبه های آموزشی آن	۳۷
فصل دوم	۴۳
تصویر سازی کتب درسی بزرگسالان در ایران	۴۳
تصویر سازی کتب درسی	۵۵
تاریخچه تصویر سازی کتب درسی در ایران	۵۸
سیری در تصویر سازی کتب درسی بزرگسالان بیسواد	۶۹
تأسیس نهضت سوادآموزی و تحول در موضوعات درسی	۷۲
فصل سوم	۷۷
گفتگو با اساتید	۷۷
نتیجه گیری	۸۸
منابع و مأخذ	۹۳

مقدمه

سوادآموزی، سرمنشأ و خاستگاه هر نوع آموزشی است که باید در جامعه به افراد داده شود، زیرا سواد شرط مهم و لازمی برای شرکت در فعالیتهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی می‌باشد.

حال باید دید که اصولاً بزرگسال به چه گروه سنی از جامعه اطلاق می‌شود و اگر بخواهیم اندکی تخصصی‌تر موضوع این نوشتار را بررسی کنیم، باید پیرامون بزرگسال بیسواد و ویژگیهای مختلف آن، مطالبی را به طور خلاصه به رشته تحریر درآوردیم.

از نظر علم روان‌شناسی، بزرگسال به دوره‌ای از زندگی گفته می‌شود که رشد جسمی او تقریباً به اتمام رسیده باشد، و هنوز نشانه‌های تنزل و افول دوران پیری آشکار نشده باشد، یعنی دورانی از عمر که تواناییهای آدمی صعود یا نزول چشمگیری نداشته باشد و از سیری تقریباً یکنواخت برخوردار باشد، ولی با نگرشی عمومی، پیری نیز جزو دوره بزرگسالی محسوب می‌شود.

حال که تا حدی مشخص شد بزرگسال به چه قشری از جامعه گفته می‌شود، باید ببینیم بزرگسال بیسواد کیست؟

بزرگسال بیسواد کسی است که ضمن برخوردار بودن از خصوصیات مذکور، به دلیل مسائل و مشکلات فراوان اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، خانوادگی و ... تاکنون بی‌سواد مانده و هنوز از نعمت خواندن و نوشتن برخوردار نشده است. پس او فردی بی‌استعداد، ناتوان و عاجز نیست، بلکه انسانی است که ضمن داشتن کلیه تواناییهای انسانی، هنوز نتوانسته مهارت‌های خواندن و نوشتن را کسب کند، در حالیکه سایر خصوصیات دوران بزرگسالی را داراست.

بزرگسال بیسواد در ضمن بیسواد بودن، دارای مسئولیتهای اجتماعی، شغلی و خانوادگی است.

می‌توان گفت تقریباً از هر لحاظ با بزرگسال با سواد هم پایه است و تنها تفاوتی که با سایرین دارد، عدم آگاهی و آشنایی با خواندن و نوشتن حروف الفبای زبانی است که در زندگی روزمره به خوبی از آن استفاده می‌کند. بنابراین می‌توان گفت: *بزرگسال ب‌سواد، انسانی توانا، هوشمند و با استعداد است، به طوریکه از هوش و استعداد و تواناییهای خود در محیط کار، در خانواده و جامعه به خوبی استفاده می‌کند، پس این مسئولیت، یعنی خواندن و نوشتن، همان مسئولیتی است که به عهده آموزشیاران سپرده شده است تا با دادن این توانایی، آنان را هم سطح و هم‌پایه سایر بزرگسالان باسواد قرار دهند.*

این آموزش از هر نوع یا شکلی که باشد، نیاز به کلیدهایی دارد که فرد آموزش گیرنده با این کلیدها بهتر بتواند به حل معمای خود دست یابد، و از آنجایی که هر حرفه‌ای نیز احتیاج به ابزار و آلات مخصوص به خود دارد تا با استفاده از آن بتوان آسان‌تر و سریع‌تر به نتیجه مطلوب دست یافت، مربی سوادآموزی نیز برای القای بهینه پیام خود به ابزارهایی نیازمند است که همانا یکی از مهم‌ترین این ابزارها، تصویر است. این تصویر باید چگونه و دارای چه ویژگیهایی باشد تا علاوه بر اینکه وسیله‌ای مفید برای رسانیدن پیام به گیرنده باشد، نکات جدیدی نیز به ذخیره علمی مخاطب اضافه کند، در بردارنده قدرت نفوذ و تأثیرگذاری باشد، به طوریکه وجود آن بشکلی از بار پیام رسانی را حمل کند. از طرفی تصویر می‌تواند وسیله‌ای باشد برای جلب بزرگسال به یادگیری، چه بسا گاه اتفاق می‌افتد که یک کتاب زیبا، بی‌سواد را ترغیب می‌کند به یادگیری، به طوریکه شخص بی‌سواد با در دست داشتن آن در خود به نوعی احساس شخصیت و برتری می‌کند.

آنچه بزرگسال را از خردسال در امر یادگیری متفاوت می‌سازد، به طور کلی سرعت یادگیری و انتقال است. در دوران بزرگسالی، بیشتر وقت انسان در اجتماع سپری می‌شود، یعنی جایی که با سایر افراد تماسهای متقابل برقرار می‌سازد. کودک از همان تماسهای اولیه با والدین، روابط اجتماعی را آغاز می‌کند. اما محیط اجتماع برای او بسیار محدود است، از این رو روابط اجتماعی نیز محدود

می‌باشد و به محیط خانواده و اطراف خلاصه می‌شود. با رشد بیشتر و ورود کودک به مدرسه، روابط اجتماعی او نیز گسترش می‌یابد، اما هنوز حیطه اجتماعی او بسیار محدود است. نقشها و مسئولیتهای اجتماعی او نیز محدود و کوچک می‌باشد. گستردگی و اهمیت مسئولیتهای بزرگسالان، اغلب بر فعالیتهای آموزشی و مخصوصاً حضور آنها در کلاس نیز تأثیر می‌گذارد. و آموزش و یادگیری آنان را در مرحله دوم اهمیت قرار می‌دهد. از این رو آموزش بزرگسالان باید به صورتی کاملاً متفاوت با آموزش کودکان ارائه شود و بیشتر منطبق با معیارها و ارزشهای آنان باشد.

با توجه به نکات فوق، بزرگسالان علاقمندند آنچه می‌آموزند، مفید و در رابطه نزدیک با زندگی روزمره آنان باشد. از این رو هر اندازه مواد و مطالب آموزش با مهارتهایی که آنان انتظار آموختنش را دارند، نزدیک‌تر باشد، فرایند یادگیری سریع‌تر انجام می‌شود.

برای سوادآموز بزرگسال، باید استفاده عملی یادگیری مطالب مشخص و آشکار باشد و انگیزه کافی برای سوادآموزی داشته باشد. تصویر برای بزرگسال نیز باید همچون مطالب، ملموس و کاملاً مطابق با واقعیتهای زندگی او باشد.

بزرگسال از آنجاییکه دارای دامنه وسیعی از دانسته‌ها و اطلاعات عمومی و تخصصی است و این وسعت تجربه یکی از مزایای بزرگسالان از لحاظ آمادگی برای یادگیری محسوب می‌شود، به ویژه بزرگسالانی که بخش عمده‌ای از زندگی خود را در شهرها و مراکز صنعتی سپری کرده‌اند، از دانش بسیار گسترده‌ای نسبت به بزرگسالانی که همیشه در روستا و دور از تنوع موضوعات شهری سپری کرده‌اند، برخوردار هستند.

یکی از مهم‌ترین نکاتی که باید مورد توجه قرار گیرد، ویژگیهای خاص این دو قشر بزرگسال (شهری- روستایی) می‌باشد، چرا که شاید سوادآموز روستایی از دیدن تصویر تراکتور و ابزاری که به آن وصل شده و در حال کار است، کاملاً راضی شود، ولی انتظار سوادآموز شهری چیز دیگری است. اطلاعات بالای او

نسبت به سوادآموز روستایی، حوصله دیدن و شنیدن این گونه موضوعات را از او سلب می‌کند و انتظارات بالاتری دارد. در بررسیهای به عمل آمده بر روی کتب درسی آموزش بزرگسالان در ایران^۱ این موضوع مشخص شد، سازمانهایی که قبلاً در این زمینه فعالیت داشته‌اند، بیشتر به این موضوع توجه داشته و کتب ویژه روستا و شهر را فراهم ساختند تا از این طریق پاسخگوی علایق خاص این دو قشر شده باشند، ولی امروزه علی‌رغم اهمیت خاصی که این مسأله دارد متأسفانه به دلیل مسائل عدیده به این مهم توجه نشده است.

با توجه به اینکه امر سوادآموزی کاری بسیار تخصصی می‌باشد، ایجاب می‌کند که بهترین متخصصها در این زمینه فعالیت کنند و با توجه به نوع احتیاجات نوسوآدان بزرگسال، کتبی تهیه نمایند تا علاوه بر جنبه علمی به کاربرد عملی آن نیز توجه شود. تهیه کتب آموزشهای حرفه‌ای اعم از حرف شهری و روستایی که پس از انقلاب به آن کمتر توجه شده و نوعاً در لابلاهای درسیهای کتب موجود به موضوعاتی بسنده شده است در مقابل توجه سازمان نهضت سوادآموزی، بیشتر به موضوعات دینی و فرهنگی معطوف بوده و کتبی نیز در این زمینه چاپ شده و در دسترس سوادآموزان قرار گرفته است. بنا به گفته یکی از مسئولین نهضت سوادآموزی: «یکی از اهداف ما، آموزش ایدئولوژی است و در این زمینه کتابهایی را نوشته‌ایم و نیز تعداد بی شماری کتاب در جامعه وجود دارد که ما آنها را ساده نویسی کرده‌ایم و ویراستاری و آماده نموده‌ایم»^۲

در مورد مسائل کیفی کتب نهضت سوادآموزی، باید ذکر کرد که سازمان، کمتر از وجود اندیشمندانی که در زمینه آموزش بزرگسالان تخصص دارند، بهره‌مند شده و در واقع به صورت بسته عمل کرده است. در سال ۱۳۷۱ از طرف دفتر تحقیق و تألیف این سازمان، مبادرت به تهیه طرحهای تحقیقاتی در زمینه‌های مختلف به عمل آمد.

۱- کتب موجود در کتابخانه دفتر تحقیق و تألیف نهضت سوادآموزی

۲- به نقل از بولتن آموزش نهضت سوادآموزی سال دوم- شماره ۳ خرداد ۷۱

«بخش عمده‌ای از این مسأله (عملکرد بسته نهضت) به این دلیل است که اکثر کسانی که دارای تحصیلاتی در زمینه آموزش و پرورش هستند، تمایلی به همکاری با نهضت سوادآموزی را ندارند؛ این موضوع در مورد تصویرسازان نیز به طور اخص مصداق دارد. همراه شدن این تجارب با نیازهای واقعی آموزش بزرگسالان، باعث بروز تحولات مطلوبی در این خصوص می‌گردد.»^۲

مسأله مهم دیگر این است که ما در ایران با فرهنگها و گویشهای مختلف مواجه هستیم. بهترین روش این است که برای هرقرشر که قرار است کتاب تهیه کنیم، از اندیشمندان و اساتید همان افراد کمک بگیریم ولی این مهم نیز کمتر مورد توجه قرار گرفته. به طوریکه کلیه کتب نهضت سوادآموزی توسط افرادی که تخصص کافی در زمینه مختلف علمی و فرهنگی ندارند تهیه شده است (البته بجز برخی از کتب که از اساتید کمک گرفته شده) مسأله مذکور در مورد هنرمندان نیز مصداق دارد، چرا که فرد تصویرسازی که تمام مدت زندگانی خود را در تهران زندگی کرده، نمی‌تواند برای عشایر تصاویر مناسبی تهیه کند زیرا از فرهنگ آنان اطلاعات لازم را ندارد و اگر هم داشته باشد بسیار سطحی و ظاهری است.

تفاوت نیازهای اجتماعی بزرگسال با خردسالان:

تفاوت نیازهای اجتماعی بزرگسالان با خردسالان نیز عامل دیگری است که باید بدان توجه داشت.

به طورکلی بشر در زندگی نیازهای مختلفی دارد که این گونه نیازها عامل یادگیری او شده است. نیاز به دانستن، فهمیدن، مطالعه کردن و ... نیز عواملی برای جلب بزرگسالان به کلاسهای سوادآموزی است.

از مهمترین ویژگیهای بزرگسالان که با کودک متفاوت نیز هست، این است که او آزادی عمل در ترک تحصیل و خودداری از شرکت در کلاسها را دارد. حال

۲. همان منبع فوق